

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ШУБЕНКО ЄЛИЗАВЕТА СЕРГІЇВНА

УДК 657.411-047.58:[334.72.2:005.591.4(043.3)

**МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ
РЕОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ**

**Спеціальність 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі обліку і оподаткування ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Бондар Микола Іванович,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
декан факультету обліку та податкового менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Грінько Алла Павлівна,
Харківський державний університет харчування та торгівлі,
декан факультету менеджменту;

кандидат економічних наук, доцент
Назарова Ірина Ярославівна,
Тернопільський національний економічний університет,
доцент кафедри обліку у виробничій сфері

Захист відбудеться «26» червня 2018 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.06 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03057, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд.601.

Автореферат розісланий «25» травня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О.І. Степаненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку економіки актуалізує наукові дослідження облікових процедур створення юридичних осіб та правового порядку їх реєстрації. Проте ще й сьогодні залишаються невирішеними питання, пов'язані з організацією облікового супроводу операцій щодо реорганізації юридичних осіб.

Протягом останніх років інститут реорганізації загалом та господарських товариств зокрема набуває все більшого значення. Так, за даними Державної служби статистики України, з-поміж усіх новостворених через реорганізацію юридичних осіб у державі значну частку займають господарські товариства (57,09% станом на 2016 рік). Процес реорганізації спрямований на забезпечення успішного ведення бізнесу (його укрупнення, розукрупнення), а також на уникнення банкрутства великих товариств унаслідок практичної неможливості оперативного управління ними. У таких випадках реорганізація є дієвим інструментом підвищення ефективності діяльності юридичних осіб.

Відповідно до законодавства України реорганізація може здійснюватися у формі злиття, приєднання, виділу, поділу, перетворення й супроводжується процесами створення та/або припинення юридичної особи. Процесу реорганізації як частині корпоративної стратегії товариства притаманні операції з трансформації власного капіталу та відносин власності, які необхідно враховувати з метою дотримання інтересів усіх її учасників (товариств-праводавців, товариств- правонаступників та їх власників).

Управління власністю в умовах реорганізації господарських товариств значною мірою залежить від надійності інформаційного забезпечення, основою якого є бухгалтерський облік.

Практика реорганізації господарських товариств вимагає розроблення нових підходів до формування облікової інформації щодо власного капіталу, яка створюється в межах фінансової, управлінської бухгалтерії та використовується для прийняття рішень щодо власності акціонерів (учасників). Тематичний аналіз законодавства, наукових досліджень та фахових видань свідчить про наявність багатьох нерозв'язаних теоретичних і практичних питань щодо обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств.

Дослідженнями економіко-правової сутності реорганізації займалися багато зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема: О.М. Анісімова, Г.З. Базаров, Н.М. Бондар, О.Р. Кібенко, А.В. Коровайко, О. Кутейніцина, В.І. Ткач, Н.В. Щербакова. Сутності власного капіталу, його обліковим відображенням присвятили праці такі дослідники: Л.А. Бернстайн, М.Т. Білуха, А.П. Бобяк, М.І. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Ю.В. Василенко, О.Й. Вівчар, С.Ф. Голов, Т.А. Городня, А.П. Грінько, Г.Г. Кірейцев, Д. Міддлтон, С.В. Мочерний, Г.М. Незборецька, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Е.С. Хендріксен, А.В. Хмелевська, Р.Л. Хом'як, Н.В. Чебанова. Особливості організації обліку в умовах припинення діяльності представлені в працях А.В. Битківської, О.М. Галенко, І.Я. Назарової, О.А. Петрик, Н.В. Сухолітки, Л.Л. Тягнирядно.

Водночас доопрацювання потребують питання щодо визначення економічної сутності реорганізації з метою обґрунтування напрямків організації обліку власного

капіталу для інформаційного забезпечення основних постачальників капіталу; сутності власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств щодо розпорядження правом власності акціонерів (учасників); методики обліку операцій з власним капіталом у товариств-учасників реорганізації за різних її форм.

Нерозв'язаність цих питань зумовила вибір теми дисертаційної роботи, та свідчить про її актуальність і практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами «Удосконалення обліку, контролю в галузях економіки» (державний реєстраційний номер 0108U001858), «Удосконалення обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційного розвитку економіки» (державний реєстраційний номер 0113U004263) та «Методологія та організація обліку, аудиту та оподаткування в умовах сталого розвитку економіки» (державний реєстраційний номер 0118U004020). У межах зазначених тем автором досліджено й обґрунтовано теоретичні та практичні питання формування організаційно-методичного забезпечення обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення бухгалтерського обліку власного капіталу та побудова облікових моделей, що відображають взаємозв'язок юридичного, організаційного, технологічного, методичного забезпечення обліку власного капіталу в умовах реорганізації для практичного використання з метою управління.

Для досягнення визначеної мети в роботі поставлено такі завдання:

- оцінити сучасний стан інституту реорганізації в умовах існування кризових процесів в Україні;
- виявити правовий змістподій, одночасне настання яких ідентифікує процес реорганізації;
- запропонувати класифікацію форм реорганізації та товариств-учасників реорганізації за правовими ознаками впливу на організацію обліку власного капіталу, з обґрунтуванням відмітних рис, що відокремлюють одну форму реорганізації від іншої;
- критично оцінити економіко-правову природу реорганізації господарських товариств, розкрити її передумови та уточнити категоріальний апарат процесу реорганізації через об'єднання спільних рис за її формами;
- систематизувати операції з власним капіталом для окреслення напрямків моделювання організації його обліку за формами реорганізації та сформулювати перелік обов'язкових умов реорганізації для визначення напрямків організації обліку власного капіталу на етапі прийняття рішення про реорганізацію;
- удосконалити організаційне забезпечення обліку власного капіталу з огляду на характерні особливості процедури реорганізації й інформаційні потреби акціонерів (учасників) господарських товариств-учасників реорганізації;
- обґрунтувати підходи до оцінки власного капіталу та упорядкувати вартісні оцінки за операціями з акціями (частками) в умовах реорганізації господарських товариств;

- розробити моделі обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств.

Об'єктом дослідження є операції з власним капіталом господарських товариств в умовах їх реорганізації.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-методичних складників обліку власного капіталу господарських товариств в умовах реорганізації як інформаційної основи для управління власністю.

Методи дослідження. Багатоваріантність поставлених автором завдань зумовила використання в дисертаційній роботі широкого спектру методів дослідження, зокрема загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання.

Поєднання методів дослідження забезпечило розв'язання практичних проблем, пов'язаних з обліковим супроводом власного капіталу господарських товариств в умовах їх реорганізації, прирощення знання, за темою дослідження. Серед загальнонаукових методів використано метод порівняння та вимірювання (для виявлення та зіставлення даних щодо тенденцій розвитку реорганізаційних процесів в Україні); формалізації (для вираження значень мовою формул); індукції, дедукції, синтезу, аналізу; абстрагування (складання графічних образів за темою дослідження), аналогії та узагальнення (авторське визначення економіко-правового змісту реорганізації, власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств, реорганізаційних операцій, створення системи аналітичних показників); типологізацію (при систематизації реорганізаційних операцій з власним капіталом за формами реорганізації); моделювання та системний підхід (при обґрунтуванні організаційно-методичних рекомендацій щодо обліку власного капіталу за формами реорганізації, які містять інформаційне, організаційне, юридичне, технологічне забезпечення, необхідне для облікового процесу).

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, опубліковані в наукових фахових виданнях, нормативно-правові акти України, національні положення бухгалтерського обліку, міжнародні стандарти фінансової звітності, дані Державної служби статистики України, Антимонопольного комітету України, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, інтернет-ресурсів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні організаційно-методичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку власного капіталу на основі його моделювання для цілей управління в умовах реорганізації господарських товариств. Основні результати дослідження, що характеризують наукову новизну роботи, полягають у такому:

уперше:

- розроблено комплексний підхід порядку відображення в обліку змінвласного капіталу в умовах реорганізації за її формами (приєднання, злиття, виділ, поділ, перетворення) через побудову облікових моделей. Включення до їх складу юридичного, організаційного, технологічного й методичного забезпечення обліку власного капіталу в умовах реорганізації дасть змогу приймати ситуаційні управлінські рішення щодо умов розміщення корпоративних прав акціонерів (учасників);

удосконалено:

- матрицю обрання реорганізаційних операцій з власним капіталом господарських товариств (з урахуванням їх організаційно-правової форми), які необхідно виконати у процедурі реорганізації за її формами (приєднання, злиття, виділ, поділ, перетворення), що забезпечить раціональну організацію облікового процесу операцій з власним капіталом в умовах реорганізації;

- систему аналітичного обліку операцій із зупиненими в обігу акціями (вилученими частками), які підлягають в подальшому анулюванню чи конвертації до субрахунків 451 «Вилучені акції», 452 «Вилучені вклади й паї»; розрахункових операцій з акціонерами (учасниками), які заявили про обов'язковий викуп акцій (часток) чи подальшу конвертацію (обмін) їх корпоративних прав до субрахунку 672 «Розрахунки за іншими виплатами». Це уможливить ведення персоніфікованого обліку власного капіталу в умовах реорганізації;

- форми внутрішньої звітності та реєстри аналітичного обліку, зміст яких враховує інформаційні потреби кожного етапу реорганізації (отримання прозорої інформації про зміни в обсягах корпоративних прав акціонерів (учасників) відповідно до вимог Національної комісії з цінних паперів та фондової біржі), що забезпечить ведення персоніфікованого обліку власного капіталу (акцій (часток) в умовах реорганізації;

- типологізацію вартісних оцінок власного капіталу залежно від правового змісту операцій: з акціями (номінальна вартість визначається при здійсненні операцій з анулювання, емісії та конвертації (обміну) акцій; ринкова вартість – при обов'язковому викупі та анулюванні акцій); з частками (ринкова вартість, балансова вартість, вартість за згодою сторін – при здійсненні операцій задоволення права вимоги засновників щодо повернення частки товариством, проведення обміну часток; номінальна – при анулюванні часток товариств, що припиняються). Систематизований опис вартісних оцінок дасть змогу прийняти аргументовані рішення щодо їх вибору в умовах реорганізації;

- класифікацію форм реорганізації та товариств-учасників реорганізації з урахуванням правового впливу на організацію обліку власного капіталу за змістом реєстраційних дій зі Статутом (засновницьким договором) господарських товариств; за обсягом та характером змін у власному капіталі; за складом акціонерів (учасників) господарських товариств, які беруть участь у реорганізації; за операціями конвертації (обміну) акцій (часток); за складом акціонерів (учасників), серед яких розміщуються (обмінюються) акції (частки); за організаційно-правовою формою господарських товариств-учасників реорганізації та за їх статусом. Наведена класифікація враховує характерні трансформаційні процеси кожної форми реорганізації (злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення) за її учасниками (господарськими товариствами та акціонерами (учасниками) та доводить їх винятковість;

набули подальшого розвитку:

- події правового змісту, одночасне настання яких ідентифікує процес реорганізації: учасники реорганізації є лише юридичні особи; комбінування дій щодо державної реєстрації господарських товариств (державна реєстрація припинення; реєстрації господарського товариства шляхом злиття, приєднання,

поділу, виділу; реєстрації внесення змін); передача майна, прав та обов'язків у порядку правонаступництва, що унеможливить ототожнення її з іншими процесами;

- змістовність та різновиди обов'язкових умов реорганізації, яких необхідно дотримуватися господарським товариствам при вимірюванні, оцінюванні, реєстрації реорганізаційних заходів: на дату прийняття рішення про реорганізацію має бути здійснена незалежна оцінка майна, прав та обов'язків; розірвання зв'язків між товариствами-учасниками реорганізації щодо участі у їх статутному (складеному) капіталі; статутний (складений) капітал господарського товариства має бути повністю сплачений та розподілений між його акціонерами (учасниками); завершені зміни у складі акціонерів (учасників). Урахування зазначених умов забезпечить визначення напрямків організації обліку власного капіталу на етапі прийняття рішення про реорганізацію;

- система зв'язку «форма реорганізації – організаційно-правова форма господарського товариства-праводавця – організаційно-правова форма господарського товариства- правонаступника». Виявлений зв'язок демонструє багатоваріантний склад учасників реорганізації за її формами та дає змогу визначитися з можливими організаційно-правовими формами господарських товариств при заданій формі реорганізації;

- процедури обліку власного капіталу щодо його структурування за сукупністю внесків до статутного капіталу та приростом власного капіталу за результатами господарської діяльності, що сприятиме визначенню достовірної вартості (номінальної, балансової) корпоративних прав акціонерів (учасників) в умовах реорганізації;

- тлумачення власного капіталу в умовах реорганізації як зобов'язання перед власниками господарських товариств-праводавців щодо конвертації (обміну) їх корпоративних прав, забезпечених чистими активами, на корпоративні права в господарському товаристві- правонаступника. Такий підхід дозволяє відобразити весь спектр розрахункових й облікових операцій з власним капіталом в умовах реорганізації господарських товариств та доповнити склад функцій власного капіталу функцією, яка виявляється через зв'язок товариства з акціонерами (учасниками) і забезпечує визначення обсягів їх корпоративних прав в умовах реорганізації.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розвитку теоретичних положень та розробленні організаційно-методичних рекомендацій щодо бухгалтерського обліку власного капіталу господарських товариств в умовах їх реорганізації.

Основні результати дослідження впроваджені в діяльність ПАТ «ПІВНІЧТРАНС» (довідка № 350 від 29.12.2017р.); ТОВ Аудиторська фірма «ПАНАЦЕЯ» (довідка № 78 від 20.11.2017р.); ТОВ Аудиторська фірма «ФОРУМ» (довідка № 44 від 09.10.2017р.).

Результати дослідження використано в підготовці навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Фінансовий облік-2», «Організація бухгалтерського обліку», «Оцінка в бухгалтерському обліку», «Облік у підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання» у Криворізькому економічному

інституті Державного вищого навчального закладу «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка № 03/02-522 від 31.07.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові розробки, висновки, рекомендації, положення, які подано у дисертаційній роботі, є результатом самостійно проведеного наукового дослідження. У дисертації використано лише ті ідеї та положення з наукових праць, які є результатом особистої роботи автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися й отримали позитивну оцінку на міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських наукових та науково-практичних конференціях, а саме: «Сучасні проблеми обліку і аудиту та їх викладання у ВНЗ» (м. Кривий Ріг, 19 грудня 2011р.); «Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління» (м. Судак, 24-28 травня 2013р.); «Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні» (м. Ірпінь, 12 березня 2014р.); «Сучасні проблеми обліку, аудиту та інших економічних напрямів (економіка, фінанси, маркетинг, менеджмент) та їх викладання у ВНЗ» (м. Кривий Ріг, 19 грудня 2015р.); «Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Київ, 25 листопада 2016р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено у 12 наукових публікаціях загальним обсягом 3,88 друк. арк., з них: 4 – у наукових фахових виданнях, 3 – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 5 – в інших виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 197 сторінок друкованого тексту. Робота містить 20 таблиць на 32 сторінках, 17 рисунків на 10 сторінках та 25 додатків на 60 сторінках. Список використаних джерел містить 252 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, окреслено мету, завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 «**Правове регулювання реорганізації господарських товариств та його вплив на зміст етапів організації обліку власного капіталу та їх моделювання**» проаналізовано сучасні тенденції реорганізації товариств України; встановлено правове підґрунтя реорганізації та здійснено класифікації форм та учасників; досліджено вплив форм реорганізації на організаційно-правовий склад товариств-учасників реорганізації; проведено комплексне дослідження економіко-правової сутності власного капіталу; розвинуто понятійно-термінологічний апарат, що визначає реорганізацію господарських товариств.

За результатами дослідження наукової літератури виявлено ототожнення реорганізації процесам ліквідації, купівлі-продажу підприємства як єдиного майнового комплексу, створення дочірнього підприємства та повернення його у склад материнського підприємства. У зв'язку з цим у роботі згруповано дії правового змісту, одночасне настання яких ідентифікує процес реорганізації.

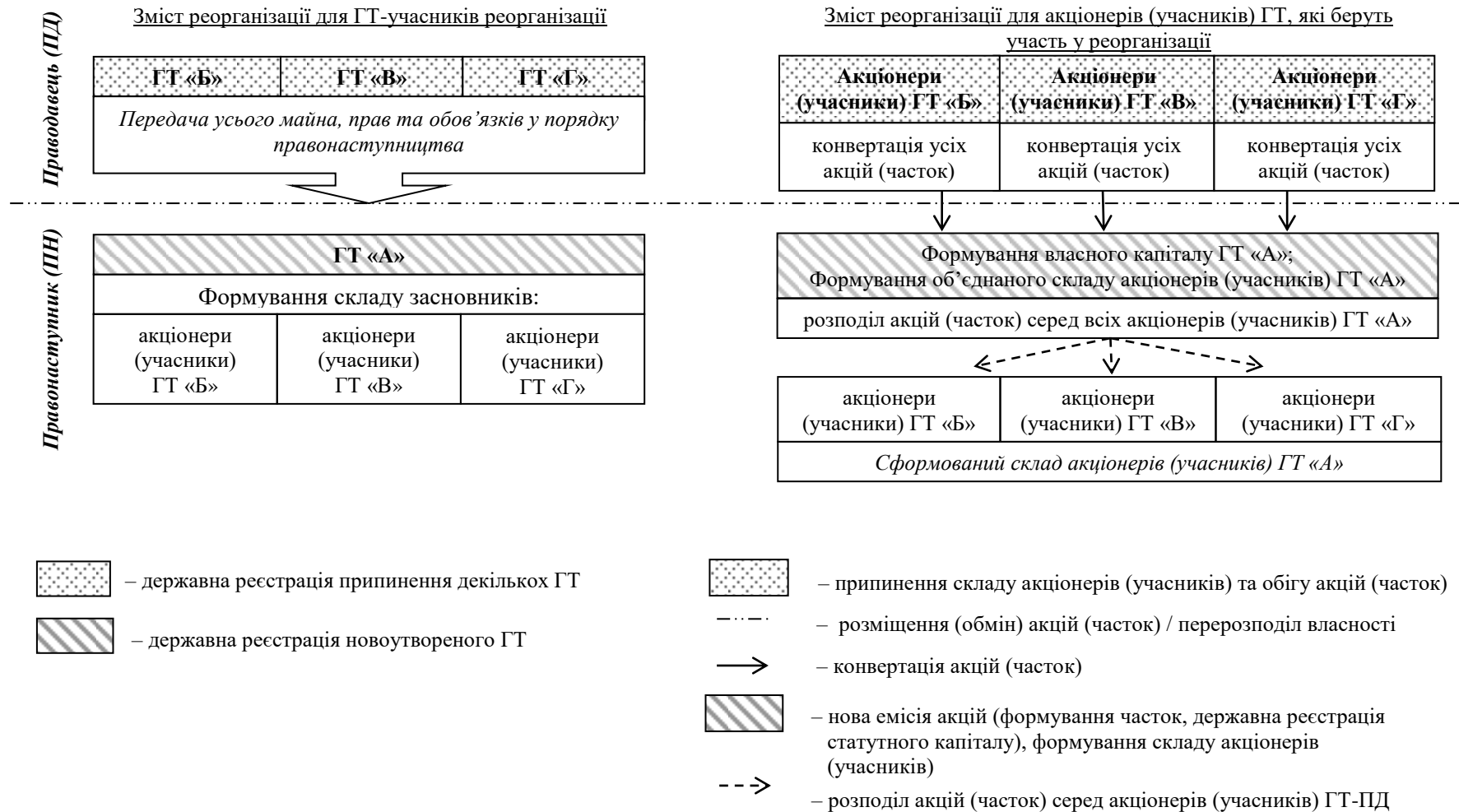
Виявлено обов'язкові умови, яких необхідно дотримуватися господарським товариствам при вимірюванні, оцінюванні, реєстрації реорганізаційних заходів та при відображенні їх результатів в обліку.

Доведено, що в чинному законодавстві немає визначення реорганізації юридичних осіб, результатом чого є наявність різноманітних і суперечних тлумачень цього поняття в економічній літературі. Для з'ясування економіко-правової сутності реорганізації розроблено й запропоновано класифікацію форм реорганізації та товариств-учасників реорганізації за ознаками правового змісту, яка дозволила розкрити сутність кожної форми реорганізації (злиття, приєднання, виділ, поділ, перетворення) для господарських товариств-учасників реорганізації та їх власників (рис. 1).

Виявлені спільні риси форм реорганізації уможливили надання універсального визначення реорганізації господарських товариств як чинника впливу на перерозподіл власності акціонерів (учасників), що зумовлює структурування власного капіталу господарських товариств та складу їх акціонерів (учасників) в умовах створення та/або припинення (рис. 2). Таке тлумачення реорганізації комплексно враховує суттєві економіко-правові процеси за її формами (злиття, приєднання, виділ, поділ, перетворення), за учасниками (з урахуванням їх організаційно-правової форми) та є передумовою для визначення пріоритетних напрямків організації обліку операцій з власним капіталом в умовах реорганізації.

На основі дослідження правової та наукової літератури встановлено, що наявні теоретичні положення щодо визначення власного капіталу відповідають його сутності в умовах безперервності функціонування облікової системи. Недостатньо приділено уваги змісту власного капіталу в умовах, коли власники господарських товариств приймають рішення щодо їх реорганізації та подальшого функціонування власного капіталу. З цією метою уточнено сутність власного капіталу для визначення його об'єктом облікового дослідження в умовах реорганізації господарських товариств.

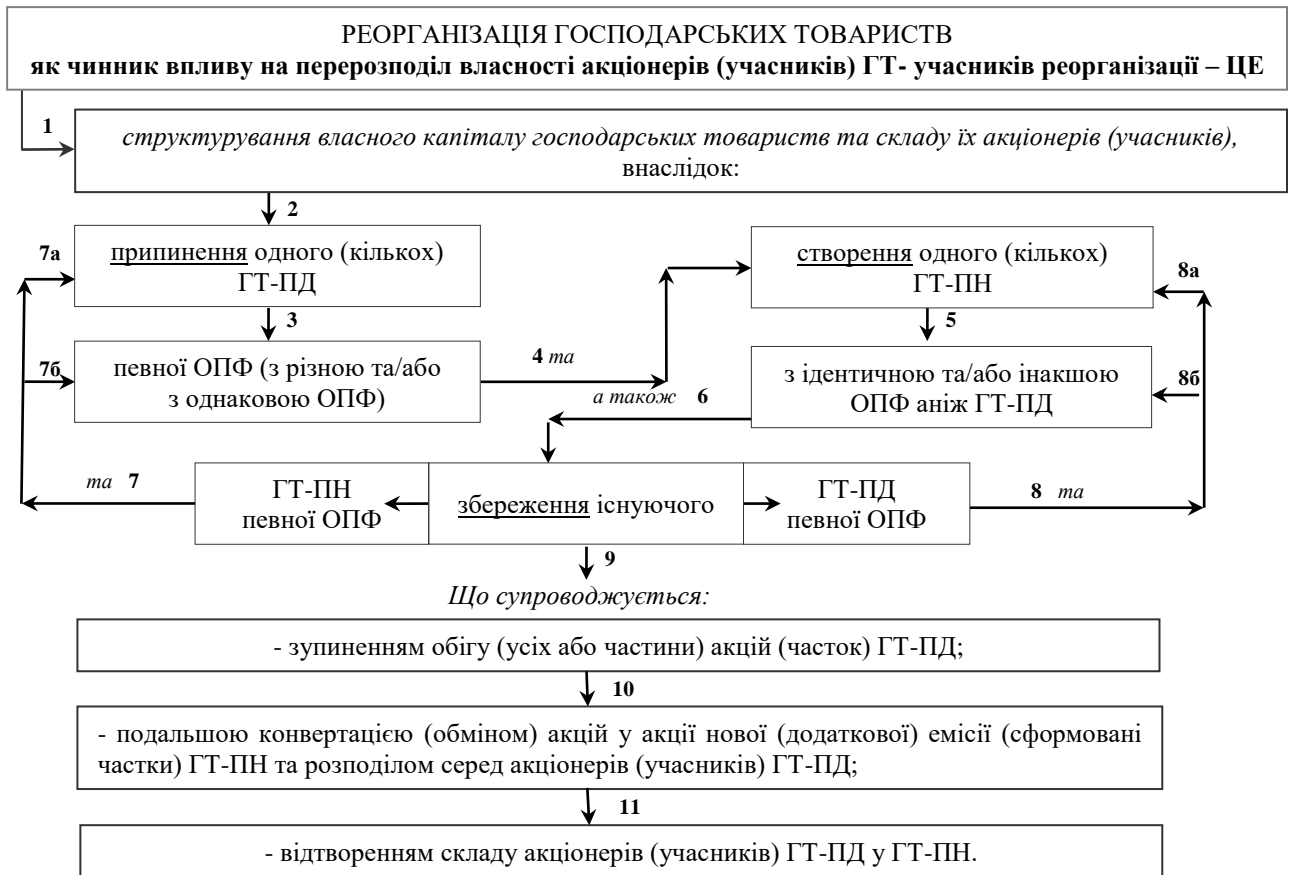
За результатами опрацювання порядку формування статутного капіталу в умовах рівноваги та в умовах реорганізації господарських товариств показано, що формування статного капіталу корелюється динамікою активів. З'ясовано, що збільшення активів – це наслідок формування статутного капіталу товариства тільки в умовах рівноваги. При створенні товариства в умовах реорганізації розмір його статутного капіталу визначається не вартістю активів переданих в порядку правонаступництва, а розміром власного капіталу товариства-праводавця. Отже, формування статутного капіталу господарського товариства, створеного через реорганізацію, здійснюється шляхом трансформації в нього власного капіталу товариства-праводавця. Це дає розуміння того, що формування статутного капіталу в умовах реорганізації та передача майна в порядку правонаступництва – два самостійних, незалежних один від одного процеси.

ГТ – господарське товариство; ПД – правонавець

Рис. 1. Сутність реорганізації у формі злиття для господарських товариств-учасників реорганізації та їх власників

Джерело: розроблено автором

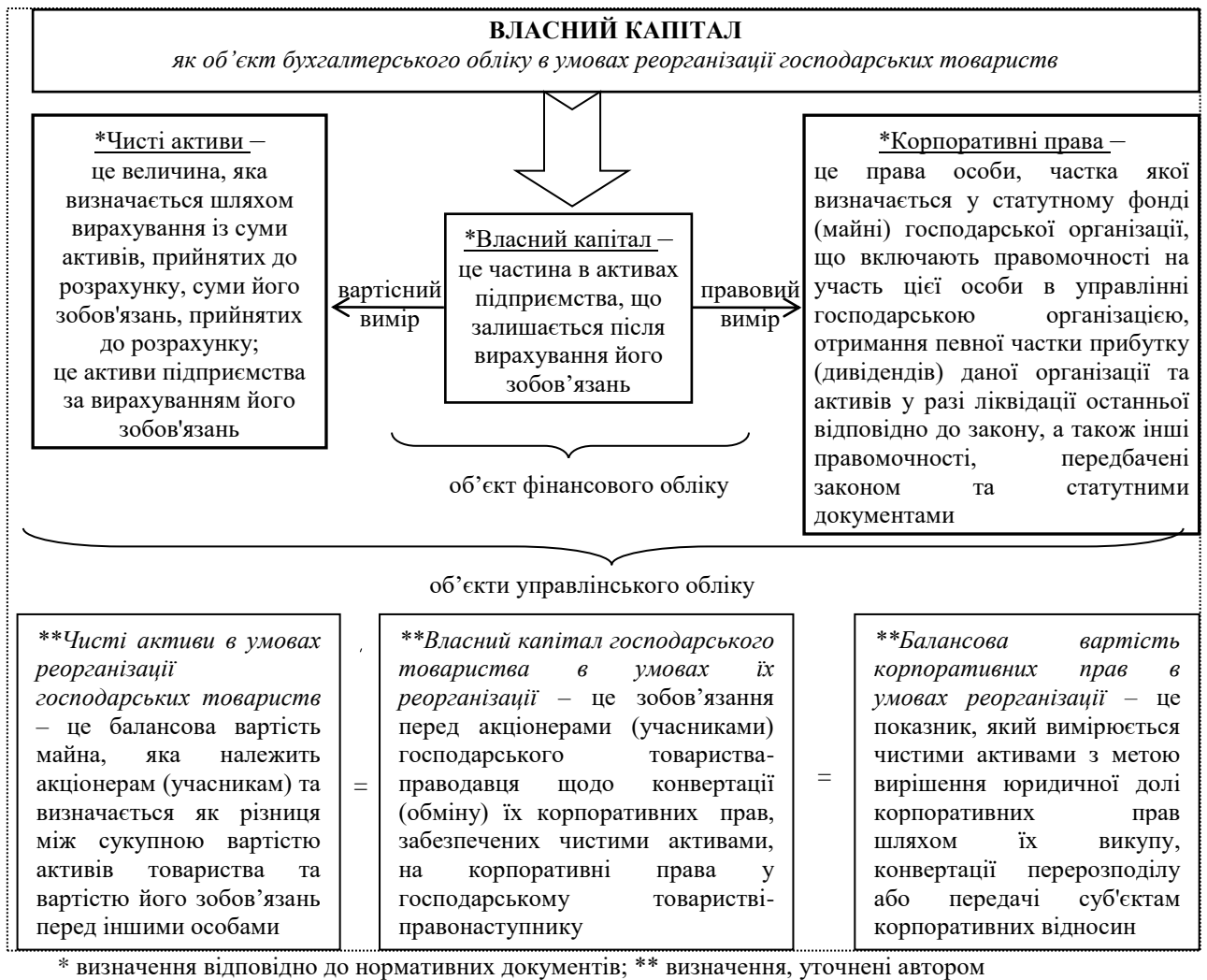
ГТ– господарське товариство; *ПН* – правонаступник; *ПД* – праводавець;
ОПФ– організаційно-правова форма

Рис. 2. Реорганізації як чинник впливу на перерозподіл власності акціонерів (учасників) господарських товариств-учасників реорганізації

Джерело: розроблено автором

У результаті дослідження виявлено специфічну природу власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств, яка дає змогу тлумачити його як зобов'язання перед акціонерами (учасниками) господарських товариств-потодавців щодо конвертації (обміну) їх корпоративних прав, забезпечених чистими активами, на корпоративні права в господарському товаристві- правонаступнику. Такий підхід дозволить збалансувати обліковий та правовий зміст для інформаційного забезпечення управління власним капіталом та використовувати як засіб дотримання майнових інтересів акціонерів (учасників) в умовах реорганізації господарських товариств (рис. 3).

Для виконання завдань бухгалтерського обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств: упорядковано структуру власного капіталу з метою визначення вартості корпоративних прав (номінальна, балансова); запропоновано визначення чистих активів та корпоративних прав в умовах реорганізації господарських товариств, які забезпечать взаємозв'язок обліку власного капіталу з майновими інтересами акціонерів (учасників) у системі управлінського обліку.

Рис. 3. Комплексний підхід до сутності власного капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку в умовах реорганізації господарських товариств

Джерело: розроблено автором

У розділі 2 «**Організація обліку власного капіталу та його оцінка в умовах реорганізації господарських товариств**» систематизовано операції з власним капіталом за формами реорганізації; удосконалено організаційно-технічне забезпечення обліку власного капіталу й упорядковано вартісні оцінки за операціями з акціями (частками) в умовах реорганізації; досліджено методичні підходи до оцінки показників вартості капіталу в умовах реорганізації товариств.

Упорядкування реорганізаційних операцій з акціями (частками) за формами реорганізації дозволило окреслити комплекс очікуваних облікових операцій з власним капіталом для господарських товариств-учасників реорганізації з урахуванням їх організаційно-правової форми, що сприяло розробленню моделей обліку власного капіталу в умовах реорганізації (табл.1).

Матриця відповідності операцій з власним капіталом господарських товариств формам реорганізації

Реорганізаційні операції	Зміст реорганізаційних операцій	Наявність операцій за формами реорганізації					
		приєднання	злиття	виділ	поділ	перетворення	
1. Операції з акціями (частками) у товариства- правонаступника:	- нова емісія (реєстрація часток)	x	+	+	+	+	
	- додаткова емісія (реєстрація часток)	+	x	x	x	x	
2. Операції з акціями (частками) у товариства- праводавця:	- зупинення обігу акцій (часток)	а) повне	+	+	x	+	+
		б) часткове	x	x	+	x	x
		в) без зупинення	x	x	+	x	x
	- додаткова емісія	x	x	+	x	x	
	- деномінація (дроблення) акцій	x	x	+	x	x	
3. Конвертація:							
а) акцій товариства- праводавця	- в акції товариства-ПН	+	+	+	+	x	
б) часток товариства- праводавця	- в акції товариства-ПН	+	+	+	+	+	
	- в частки товариства-ПН	+	+	+	+	+	
4. Придбання:	- акцій товариства-ПН	x	x	+	x	x	
	- часток товариства-ПН	x	x	+	x	x	
5. Розподіл акцій (часток):	- серед усіх акціонерів (учасників) -ПД	+	+	+	+	+	
	- серед визначеної частини учасників-ПД	x	x	+	+	x	
	- товариству-ПД	x	x	+	x	x	
6. Прийняття рішення про емісію акцій:	- товариством-ПН	+	+	x	x	x	
	- товариством-ПД	x	x	+	+	+	

ПН – правонаступник; *ПД* – праводавець;

Джерело: розроблено автором

Представлені операції дали змогу сформувавши авторське трактування реорганізаційних операцій з власним капіталом як операцій з акціями (частками) в умовах реорганізації, а саме їх емісія, зупинення обігу, анулювання, деномінація (дроблення), конвертація (обмін), придбання та розподіл, результатом яких є структурування елементів власного капіталу товариств-праводавців і правонаступників, а також корпоративних прав їх акціонерів (учасників). Наведене тлумачення забезпечує розуміння того, що операції з власним капіталом та акціями (частками) в умовах реорганізації є характеристиками одного об'єкта.

Результати дослідження правового змісту операцій з акціями (частками) в умовах реорганізації вплинули на вибір облікової процедури щодо відображення в обліку власного капіталу. Тому для узгодження облікових операцій з акціями

(частками), відповідно до вимог Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (Національна комісія), запропоновано систему аналітичних рахунків та їх документальний супровід, що дасть змогу забезпечити інформаційні потреби акціонерів (учасників) господарських товариств-учасників реорганізації для управління власним капіталом на кожному етапі реорганізації та контролювати зміни в обсягах корпоративних прав акціонерів (учасників):

1) систему аналітичних рахунків досубрахунку 451 «Вилучені акції» – 451.1 «Зупинені в обігу акції в умовах реорганізації» (з деталізацією операцій з акціями, що зупинені в обігу, а саме з метою подальшого їх анулювання або подальшої їх конвертації (обміну); до субрахунку 452 «Вилучені вклади й паї» – 452.1 «Вилучені вклади й паї в умовах реорганізації» (з деталізацією операцій з частками, що вилучені з метою подальшого їх анулювання або конвертації (обміну); до субрахунку 672 «Розрахунки за іншими виплатами» – з виокремленням рахунків для обліку розрахунків із власниками корпоративних прав, які заявили про обов'язковий викуп акцій (часток) чи подальшу конвертацію (обмін) їх корпоративних прав;

2) форми внутрішньої звітності й облікову документацію (реєстри аналітичного обліку): «Управлінський звіт щодо результатів розміщення (обміну) акцій (часток) в умовах реорганізації»; «Відомість визначення ринкової (балансової) вартості акцій (часток) в умовах реорганізації»; «Відомість обліку акцій, обіг яких зупинено в умовах реорганізації».

Для визначення вартості (номінальної, балансової) корпоративних прав акціонерів (учасників) в умовах реорганізації рекомендовано структурувати власний капітал для потреб обліку за сукупністю внесків до статутного капіталу (субрахунок 401 «Статутний капітал») та приростом власного капіталу за результатами господарської діяльності (рахунок 44 «Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)»).

Ключовою характеристикою для оцінки власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств є вартість корпоративних прав, які визначаються через оцінку акцій для товариств акціонерного типу та часток для інших господарських товариств. Нормативні документи, що регулюють обіг акцій в умовах реорганізації господарських товариств, містять положення щодо обов'язковості затвердження ринкової вартості простих акцій.

Для бухгалтерського обліку власного капіталу в умовах реорганізації в Україні використовується обліковий метод «об'єднання інтересів», що не передбачає відображення в обліку гудвілу. Зроблено висновок, що адекватною правовому змісту реорганізації для акціонерних товариств є лише процедура незалежної оцінки акцій (майна та майнових прав), результати якої мають бути затверджені Наглядовою радою. Водночас для інших господарських товариств в умовах реорганізації можлива альтернатива щодо вибору процедури оцінки часток (ринкова, балансова, номінальна та вартість, визначена за згодою сторін).

У розділі 3 **«Моделі обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств»** здійснено науковий пошук наявних підходів до обліку власного капіталу в умовах реорганізації; виявлено вплив: стану чистих активів товариства-праводавця на поелементний склад власного капіталу товариства- правонаступника й обсяги корпоративних прав його акціонерів (учасників); форм

реорганізації на склад акціонерів (учасників) товариства- правонаступника; змодельовано облік власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств.

У дослідженні доведено, що: розмір статутного капіталу господарського товариства, утвореного в результаті реорганізації через укрупнення, може бути більше (менше) суми статутних капіталів товариств-праводавців; статутний капітал товариства- правонаступника за усіма формами реорганізації формується складниками власного капіталу товариства-праводавця (у межах балансової вартості корпоративних прав); персоніфікація власного капіталу (чистих активів) в обліку дасть змогу підвищити контроль за розміщенням корпоративних прав в умовах реорганізації та змінами у їх немайновій частині.

З'ясовано, що процес реорганізації за всіма її формами супроводжується операціями з конвертації (обміну) акцій (часток), суттєвий вплив на які має коефіцієнт конвертації. Досліджено правову природу конвертації акцій в умовах реорганізації та зроблено висновок, що конвертація є способом розміщення товариством- правонаступником акцій нової емісії з погашенням раніше розміщених акцій товариства-праводавця.

На підставі детального аналізу норм, які регулюють порядок розміщення (обміну) та обігу акцій в умовах реорганізації, встановлено, що при визначенні коефіцієнта конвертації акцій базовим показником є тільки номінальна вартість акцій учасників реорганізації. Доведено, що цей коефіцієнт доцільно використовувати в умовах реорганізації через укрупнення в разі необхідності забезпечення акціонерів товариства-праводавця (потенційного банкрута) визначеною часткою в статутному капіталі товариства- правонаступника. У всіх інших випадках для забезпечення дотримання економічної справедливості та збереження вартісної рівноцінності корпоративних прав рекомендовано визначати коефіцієнт конвертації співвідношенням балансових вартостей акцій (часток).

Розроблено процедуру обліку реорганізаційних операцій, пов'язаних з трансформацією власності, з урахуванням того, що в контексті відносин «акціонер (учасник)-товариство» відбувається не правонаступництво, а припинення корпоративних прав в господарському товаристві-праводавця з їх відновленням в господарському товаристві- правонаступнику. В обліку відображається передача зобов'язання щодо конвертації (обміну) корпоративних прав акціонерів (учасників) господарського товариства-праводавця на корпоративні права в господарському товаристві- правонаступнику з використанням транзитного рахунку «Реорганізація». Після реєстрації статутного капіталу (змін у статутному капіталі) господарського товариства- правонаступника зазначена заборгованість усувається зарахуванням зустрічних однорідних вимог щодо участі акціонерів (учасників) у його статутному капіталі з відновленням корпоративних прав у повному обсязі.

Реорганізація – це багатоваріантний процес щодо формування статутного капіталу товариства- правонаступника, тому для бухгалтерського обліку власного капіталу використано прийоми моделювання.

Розроблені чотири облікові моделі та їхні похідні в умовах приєднання, злиття, виділу, поділу, перетворення, які містять юридичне, організаційне, технологічне та методичне забезпечення обліку власного капіталу з метою

прийняття ситуаційних управлінських рішень щодо умов розміщення корпоративних прав акціонерів (учасників):

1) модель обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств у формі приєднання (злиття) структурована за варіантами реорганізаційних операцій з акціями, без емісії та з емісією акцій товариством- правонаступником, що зумовлено ступенем контролю одного товариства над іншим. Модель ілюструє прогностичний поелементний склад власного капіталу товариства- правонаступника, кінцевий склад його акціонерів та обсяги їх корпоративних прав залежно від стану чистих активів товариства-праводавця, бази розрахунку коефіцієнта конвертації, порядку конвертації акцій;

2) модель обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств у формі виділу побудована за способами розміщення акцій шляхом: придбання акцій товариством, з якого здійснено виділ; розподілу акцій серед акціонерів товариства, з якого здійснено виділ; конвертації акцій товариства, з якого здійснюється виділ в акції новоствореного товариства. Ця модель дає змогу пояснити вплив стану чистих активів товариства-праводавця на відсутність операцій з акціями або на здійснення додаткових процедур з ними (деномінація, додатковий випуск), а також, урахувавши способи розміщення акцій та стан чистих активів товариства-праводавця, відображає імовірні зміни в елементному складі власного капіталу товариства-праводавця, кінцевий склад його акціонерів та обсяги їх корпоративних прав, висвітлює порядок формування статутного капіталу товариства- правонаступника, складу його акціонерів та обсяги їх корпоративних прав;

3) модель обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств у формі поділу демонструє: варіанти формування поелементного складу власного капіталу товариства- правонаступника, кінцевого складу його акціонерів (учасників) та обсяги їх корпоративних прав залежно від організаційно-правової форми товариств-учасників реорганізації (за участю акціонерних товариств; за участю інших господарських товариств); формування статутного капіталу товариства- правонаступника, урахувавши достатність чи недостатність загальної номінальної вартості корпоративних прав власників акціонерного товариства- праводавця;

4) модель обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств у формі перетворення структурована за операціями з акціями (частками) у товариства-праводавця й товариства- правонаступника. Вона містить інформацію щодо варіантів вибору організаційно-правової форми товариства- правонаступника та товариства-праводавця, допустимих розмірів статутного капіталу товариства- правонаступника та обмеження кількісного складу його акціонерів (учасників); можливих змін форм вираження статутного капіталу товариства-праводавця та відповідальності його власників, що дозволяє сформулювати управлінське рішення щодо вибору організаційно-правової форми товариства- правонаступника; дає змогу прогнозувати залежно від стану чистих активів товариства-праводавця та обраної організаційно-правової форми поелементний склад власного капіталу господарського товариства- правонаступника, кінцевий склад його акціонерів (учасників) та обсяги їх корпоративних прав.

Методика обліку формування власного капіталу господарського товариства- правонаступника розроблена для таких умов: приєднання (злиття) – за варіантами, у яких враховано співвідношення номінальної вартості акцій товариства- правонаступника, випущених з метою їх конвертації з балансовою вартістю корпоративних прав акціонерів товариства-праводавця; виділу – за способами розміщення акцій (придбання, розподіл, конвертація); поділу, перетворення – за варіантами, які враховують стан чистих активів товариства-праводавця.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання з удосконалення організаційного, методичного забезпечення обліку власного капіталу через побудову моделей за формами реорганізації господарських товариств для практичного використання з метою управління. Результати, отримані під час дослідження, дали змогу сформулювати такі висновки:

1. На основі аналізу інформації Державної служби статистики України з метою визначення масштабів реорганізаційних процесів суб'єктів господарювання України встановлено, що останнім часом інститут реорганізації загалом та господарських товариств зокрема є затребуваним на практиці. Так, господарські товариства становлять майже половину всіх зареєстрованих юридичних осіб в Україні та займають вагомий частку загальній кількості створених юридичних осіб через реорганізацію, що підтверджує обґрунтованість вибору об'єктом дослідження процес реорганізації господарських товариств України.

2. У науковій літературі процес реорганізації прирівнюється до процесів ліквідації, купівлі-продажу підприємства як єдиного майнового комплексу, створення дочірнього підприємства та повернення його у склад унітарного материнського підприємства. Тому в роботі запропоновано перелік подій, одночасне настання яких ідентифікує процес реорганізації й унеможливує ототожнення його з іншими процесами, а саме: учасниками реорганізації є лише юридичні особи; комбінування дій щодо державної реєстрації господарських товариств (державна реєстрація припинення; реєстрації господарського товариства через злиття, приєднання, поділ, виділ; реєстрації внесення змін); передачі майна, прав та обов'язків у порядку правонаступництва.

3. Бухгалтерський облік власного капіталу в умовах реорганізації, насамперед, має враховувати специфіку процесу реорганізації. Тому з метою отримання системного розуміння особливостей та умов здійснення реорганізації господарських товариств запропоновано класифікацію форм реорганізації, товариств-учасників реорганізації.

4. За результатами дослідження правової та економічної природи реорганізації господарських товариств систематизовано операції, які характеризують трансформаційні процеси з власністю за формами реорганізації та її учасниками. На основі отриманих результатів подано авторське трактування реорганізації господарських товариств, яке комплексно ілюструє економіко-правову сутність реорганізації за її формами, за її учасниками (з урахуванням їх організаційно-

правової форми) та загалом являє собою чинник впливу на перерозподіл власності акціонерів (учасників).

5. В умовах реорганізації має місце припинення господарських товариств або їх виділення, також власники товариства-праводавця приймають рішення про майбутнє членство в товаристві- правонаступнику шляхом погашення одних корпоративних прав в обмін на емісію інших. За цих умов власний капітал досліджено через його вартісний вимір (чисті активи), правовий вимір (корпоративні права), що дозволить репрезентувати його бухгалтерський облік інформаційною базою для управління власністю акціонерів (учасників). З метою збалансування облікового та правового змісту власного капіталу запропоновано тлумачити його економіко-правовий зміст як зобов'язання товариства-праводавця перед його власниками щодо конвертації (обміну) їх корпоративних прав, забезпечених чистими активами, на корпоративні права в господарському товаристві- правонаступнику. Запропоновано структурувати в обліку власний капітал за сукупністю внесків до статутного капіталу та його приростом за результатами господарської діяльності для визначення вартості (номінальна, балансова) корпоративних прав акціонерів (учасників).

6. Раціональність організації облікового процесу власного капіталу залежить від його гармонізації зі змістовими характеристиками операцій з акціями (частками). Тому з метою визначення комплексу очікуваних облікових операцій з акціями (частками) для господарських товариств-учасників реорганізації систематизовано операції з власним капіталом, які характерні для господарських товариств в умовах їх реорганізації за її формами. Такий підхід уможливив авторське визначення реорганізаційних операцій з власним капіталом, яке базується на розумінні того, що операції з власним капіталом та акціями (частками) є характеристиками одного об'єкта.

7. Чинні підходи до бухгалтерського обліку власного капіталу в умовах реорганізації не відповідають специфіці процесу реорганізації на різних його етапах. Це обумовило доцільність удосконалення організаційного інструментарію обліку власного капіталу в умовах реорганізації. Так, для узгодження облікових операцій з акціями (частками) відповідно до вимог Національної комісії та здійснення контролю за змінами у власному капіталі (в обсягах корпоративних прав акціонерів (учасників) запропоновано систему аналітичних рахунків до субрахунків 451 «Вилучені акції», 452 «Вилучені вклади й паї» для обліку операцій із зупиненими в обігу акціями (вилученими частками), які надалі підлягають анулюванню чи конвертації; до субрахунку 672 «Розрахунки за іншими виплатами» для обліку розрахунків з акціонерами (учасниками), які заявили про обов'язковий викуп акцій (часток) чи подальшу конвертацію (обмін) їх корпоративних прав. З метою їх документального супроводу розроблено форми внутрішньої звітності й облікову документацію (реєстри-розрахунки аналітичного обліку).

8. Існування різноманітних видів оцінок власного капіталу та методичних підходів до їх визначення обумовлене багатьма факторами: стадіями кругообігу капіталу, організаційно-правовою формою, положеннями нормативно-правових документів та інтересами різних користувачів бухгалтерської інформації. Обґрунтовано, що правовому змісту реорганізації для товариств акціонерного

типу відповідає лише незалежна оцінка акцій; для інших господарських товариств – оцінка часток, щодо яких існують альтернативи (ринкова, балансова, номінальна, вартість визначена за згодою сторін), окрім випадків, визначених законодавством. У роботі упорядковано інформацію щодо вибору процедури оцінки акцій (часток) відповідно до реорганізаційних операцій з ними за участю господарських товариств з різними організаційно-правовими формами.

9. З огляду на численні варіанти розміщення корпоративних прав реорганізація – це багатоваріантний процес щодо формування статутного капіталу товариства- правонаступника, для бухгалтерського опису якого використано прийоми моделювання. У зв'язку з цим було розроблено облікові моделі в умовах приєднання, злиття, виділу, поділу, перетворення, які передбачають юридичне, організаційне, технологічне та методичне забезпечення обліку власного капіталу для прийняття ситуаційних управлінських рішень щодо умов розміщення корпоративних прав акціонерів (учасників).

10. Представлена методика обліку власного капіталу базується на тому, що в контексті відносин «акціонер (учасник)-товариство» відбувається не правонаступництво, а припинення корпоративних відносин у товаристві-праводавці з їх відновленням у товаристві- правонаступнику. За таких умов в обліку відображається передача зобов'язань товариству- правонаступнику щодо конвертації (обміну) корпоративних прав акціонерів (учасників) товариства-праводавця на участь у статутному капіталі товариства- правонаступника з використанням транзитного рахунку «Реорганізація».

Після реєстрації статутного капіталу (змін у статутному капіталі) товариства- правонаступника зазначена заборгованість усувається зарахуванням зустрічних однорідних вимог щодо участі акціонерів (учасників) у статутному капіталі товариства- правонаступника з відновленням корпоративних прав у повному обсязі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Шубенко Є.С. Щодо визначення поняття реорганізації: економіко-правовий аспект/ Є. С. Шубенко // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – Луцьк: ЛНТУ. – 2011. – № 8(29). – Ч. 4. – С. 466-471 (0,3 д.а.).

2. Шубенко Є.С. Облік власного капіталу при різних формах реорганізації: організаційний аспект / Є. С. Шубенко // Економічні науки. Серія: Економіка та менеджмент. – Луцьк: ЛНТУ. – 2012. – № 9(34). – Ч. 2. – С. 587-593 (0,3 д.а.).

3. Шубенко Є.С. Реорганізація як фактор розвитку промислових підприємств / Є. С. Шубенко // Економічний форум: науковий журнал. – Луцьк: ЛНТУ. – 2012. – №1. – С. 270-273 (0,3 д.а.).

4. Шубенко Є.С. Облік в умовах реорганізації підприємств: організаційні аспекти / Є. С. Шубенко // Серія: Наука й економіка. – Хмельницьк: Хмельницький економічний університет. – 2012. – № 4(28). – Т. 2. – С. 111-114 (0,3 д.а.).

У наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

5. Шубенко Є.С. Організація обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств / Є. С. Шубенко // Незалежний аудитор. Науково-

практичне видання (EBSCO, GoogleScholar, SIS, IndexCopernicus). – К.: КНЕУ. – 2016. – № 15(1). – С. 69-78 (0,9 д.а.)

6. Шубенко Є.С. Власний капітал як об'єкт облікового дослідження в умовах реорганізації господарських товариств / Є. С. Шубенко // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки (IndexCopernicus, DOAJ, GoogleScholar, ResearchBib). – Житомир: ЖДТУ. – 2016. – № 4(78). – С.110-122 (0,9 д.а.).

7. Шубенко Є.С. Економічна сутність та класифікація форм реорганізації підприємств як передумова організації обліку власного капіталу / Є. С. Шубенко // Економічний форум: науковий журнал (Ulrich'sPeriodicalsDirectory, РІНЦ). – Луцьк: ЛНТУ. – 2014. – №2. – С. 266-271 (0,3 д.а.).

В інших наукових виданнях:

8. Шубенко Є.С. Реорганізація як фактор зміни обліково-аналітичної системи підприємства / Є. С. Шубенко // Майбутнє-аудит. – Матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Кривий Ріг, 19 грудня 2011р.). – Кривий Ріг: ФОП Чернявський Д.О., 2011. – С.85-86 (0,2 д.а.).

9. Руденко О.В. Облікове забезпечення процесу реорганізації у формі виділення / О.В. Руденко, Є. С. Шубенко // Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління. – Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Судак, 24-28 травня 2013р.). – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2013. – С.108-109 (0,1 д.а.: автору належить 0,08 д.а.; розкрито особливості облікового забезпечення реорганізації у формі виділу).

10. Шубенко Є.С. Класифікація форм реорганізації підприємств як передумова організації обліку власного капіталу / Є. С. Шубенко // Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні. – Матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів та студентів (м. Ірпінь, 12 березня 2014р.). – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2014. - С. 136-139 (0,1 д.а.).

11. Шубенко Є.С. Класифікація форм реорганізації товариств як передумова організації обліку власного капіталу / Є. С. Шубенко // Майбутнє-аудит. – Матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Кривий Ріг, 19 грудня 2015р.). – Кривий Ріг: Козлов Р.А., 2015. – С. 146-147 (0,1 д.а.).

12. Шубенко Є.С. Класифікація реорганізаційних операцій у господарських товариствах та їх вплив на організацію обліку власного капіталу/ Є.С. Шубенко // Трансформаційні перетворення обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах євроінтеграційних процесів. – Матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листопада 2016 р.). – Київ : КНЕУ, 2016. – С.333-335 (0,1 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Шубенко Є.С. Моделювання обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2018.

Дисертацію присвячено вдосконаленню бухгалтерського обліку власного капіталу та побудові облікових моделей, що відображають взаємозв'язок юридичного, організаційного, технологічного, методичного забезпечення обліку власного капіталу в умовах реорганізації для практичного використання з метою управління.

У дисертації визначено економіко-правову сутність власного капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку з урахуванням факту припинення суб'єкта господарювання або його виділу. Систематизовано операції з власним капіталом, які характерні господарським товариствам в умовах їх реорганізації за її формами (приєднання, злиття, виділ, поділ, перетворення), що дало змогу окреслити комплекс очікуваних облікових операцій з акціями (частками) для господарських товариств-учасників реорганізації з урахуванням їх організаційно-правової форми.

Удосконалено організаційне забезпечення обліку власного капіталу з огляду на характерні особливості процедури реорганізації й інформаційні потреби акціонерів (учасників) господарських товариств-учасників реорганізації. Упорядковано інформацію щодо вибору процедури оцінки акцій (часток) відповідно до реорганізаційних операцій з ними за участю господарських товариств з різними організаційно-правовими формами.

Розроблено облікові моделі в умовах приєднання, злиття, виділу, поділу, перетворення, які містять юридичне, організаційне, технічне та методичне забезпечення обліку власного капіталу з метою прийняття ситуаційних управлінських рішень щодо умов розміщення корпоративних прав акціонерів (учасників).

Ключові слова: форми реорганізації, власний капітал, перерозподіл власності, корпоративні права, чисті активи, конвертація, моделювання обліку власного капіталу.

АННОТАЦИЯ

Шубенко Е.С. Моделирование учета собственного капитала в условиях реорганизации хозяйственных обществ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». – Киев, 2018.

Целью данной диссертации является совершенствование бухгалтерского учета собственного капитала и построение учетных моделей, отражающих взаимосвязь юридического, организационного, технического, методического обеспечения учета собственного капитала в условиях реорганизации для практического использования в целях управления.

В диссертации определена правовая и экономическая природа реорганизации хозяйственных обществ и систематизированы операции, характеризующие трансформационные процессы с собственностью по ее формам (слияние, присоединение, выделение, разделение, преобразование), по ее участникам (с учетом их организационно-правовой формы). Учитывая полученные результаты, предоставлена авторская трактовка реорганизации хозяйственных обществ, которая

представляется как фактор, влияющий на перераспределение собственности акционеров (участников).

Предложено собственный капитал в условиях реорганизации толковать как обязательства общества-праводавца перед его владельцами по конвертации (обмену) их корпоративных прав, обеспеченных чистыми активами, на корпоративные права в хозяйственном обществе-правопреемнике, что позволило сбалансировать учетное и правовое его содержание для информационного обеспечения управления собственным капиталом и использовать как средство соблюдения имущественных интересов акционеров (участников) в условиях реорганизации хозяйственных обществ. Систематизированы операции с собственным капиталом, которые характерны хозяйственным обществам в условиях их реорганизации в разрезе форм, что позволило определить комплекс ожидаемых учетных операций с акциями (долями) для хозяйственных обществ-участников реорганизации с учетом их организационно-правовой формы.

Предложено в условиях реорганизации структурировать в учете собственный капитал по совокупности вкладов в уставный капитал и его приростом по результатам хозяйственной деятельности для определения стоимости (номинальная, балансовая) корпоративных прав акционеров (участников).

Усовершенствовано организационное обеспечение учета собственного капитала, принимая во внимание характерные особенности процедуры реорганизации и информационные потребности акционеров (участников) хозяйственных обществ-участников реорганизации.

Сгруппирована информация по выбору процедуры оценки акций (долей) в соответствии с реорганизационными операциями с ними и организационно-правовой формой хозяйственного общества.

Разработаны учетные модели в условиях присоединения, слияния, выделения, разделения, преобразования, включающие юридическое, организационное, техническое и методическое обеспечение учета собственного капитала с целью принятия ситуационных управленческих решений об условиях размещения корпоративных прав акционеров (участников).

Методика учета собственного капитала базируется на том, что в аспекте отношений «акционер (участник)-общество» происходит не правопреемство, а прекращение корпоративных отношений в обществе-праводавце с их восстановлением в обществе-правопреемнике. При таких условиях в учете отражается передача обязательств обществу-правопреемнику по конвертации (обмену) корпоративных прав акционеров (участников) общества-праводавца на участие в уставном капитале общества-правопреемника с использованием транзитного счета «Реорганизация». После регистрации уставного капитала (изменений в уставном капитале) общества-правопреемника указанная задолженность погашается зачетом встречных однородных требований по участию акционеров (участников) в уставном капитале общества-правопреемника с восстановлением корпоративных прав в полном объеме.

Ключевые слова: формы реорганизации, собственный капитал, перераспределение собственности, корпоративные права, чистые активы, конвертация, моделирование учета собственного капитала.

ANNOTATION

Shubenko E.S. Modeling of equity capital accounting under conditions of economic partnerships reorganization. - The manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics in specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Audit (according to types of economic activity). – SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman». – Kyiv, 2018.

The thesis considers the improvement of accounting of equity capital and development of accounting models reflecting the relationship of legal, organizational, technical, and methodological grounds of equity accounting in terms of reorganization for practical application to management purposes.

The thesis defines the economic and legal essence of equity as an object of accounting taking into account the fact of termination of a business entity or its division.

The operations with equity capital that are characteristic of economic partnerships in the conditions of their reorganization by its forms (acquisition, merger, separation, division, transformation) were determined and systematized in the thesis, which made it possible to outline the complex of expected accounting operations with stocks (shares) for economic partnerships-participants in the reorganization taking into account their organizational and legal form.

The organizational and technical support of the accounting of equity capital was worked out, considering the specific features of the reorganization procedure and the information needs of the shareholders (stakeholders) of the economic partnerships participating in the reorganization.

The information on the selection of the procedure for estimating stocks (shares) was substantiated in accordance with the reorganization transactions between economic partnerships with different organizational and legal forms.

The accounting models under the conditions of acquisition, merger separation, division, transformation, which include the legal, organizational, technical and methodological provision of equity accounting for the purpose of making situational management decisions regarding the conditions of guaranteeing the corporate rights of shareholders (participants) are developed in the work

Key words: forms of reorganization, equity capital, redistribution of ownership, corporate rights, net assets, conversion, modeling of equity capital accounting.